

**PROFESSIONAL TA'LIMDA O'QUVCHILARNI KASBGA YO'NALTIRISH
VA KREATIV FIKRLASHGA O'RGATISH**

Akbarova Vasilaxon

*Farg'ona viloyati Uchko'prik tumani 1-politexnikumi
ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada professional ta'lim sohasida o'quvchilarni kasbga yo'naltirishning ahamiyati, usullari va vositalari haqida atroflicha fikr-mulohazalar bayon qilinadi. Kasbga yo'naltirish yosh avlodni ongli ravishda kasb tanlashga tayyorlashga, uni har tomonlama va barkamol rivojlantirishning shart – sharoiti sifatida qaraladi. Bu shaxsning ma'naviy, aqliy, mehnat, estetik va jismoniy tarbiyasi, ya'ni barcha o'quv – tarbiya jarayoni bilan uzviy birlikda amalga oshiriladi. Maqolada yoshlarni kreativ fikrlashga o'rgatish borasida ham tahlillar bayon qilinadi.

Kalit so'zlar: kasb- hunar, professional ta'lim, kasbga yo'naltirish, kreativlik, vizuallashtirish, kasbiy moslashish, kasbiy mahorat.

Kasb-hunarga yo'llash bo'yicha olib boriladigan ishlarning barcha shakl va metodlari o'quvchilarning maqsadli ravishda kasb tanlashlariga xizmat qilishi lozimdir.

Professional ta'limda kasb-hunarga yo'naltirish ishlarini yo'lga qo'yishda an'anaviy amaliy mashg'ulot, suhbat, dialogli munozaralar bilan birga pedagogik o'yin, konferentsiya, mustaqil fikrlar, mahalla, ishlab chiqarish korxonalarining jamoalari bilan birgalikda o'tkaziladigan tadbirlar kabi yangi pedagogik texnologiya elementlaridan unumli foydalanish tavsiya etiladi. Kasbga yo'naltirish tadbirlari inson tomonidan o'z kasbiy malakasini oshirishning qulay shakllarini izlash, ijtimoiy-iqtisodiy tashabbuskorlik, intellektual va mehnat mustaqilligini rivojlantiradi.

Yosh avlodni ongli ravishda kasb tanlashga tayyorlashga, uni har tomonlama va barkamol rivojlantirishning shart – sharoiti sifatida qaraladi. Bu shaxsning ma'naviy,

aqliy, mehnat, estetik va jismoniy tarbiyasi, ya'ni barcha o'quv – tarbiya jarayoni bilan uzviy birlikda amalga oshiriladi. Kasbga yo'naltirish quyidagi qismlarini o'z ichiga oladi: Kasbiy axborot, kasbiy maslahat, kasbiy tanlov va saralash, kasbiy moslashish.

Kasbiy axborot-ma'lum bir kasbni egallash xohishi bo'lgan shaxsga, turli mutaxassisliklarni egallashning shakl va sharoitlariga, kasbiy malakalarning o'sish imkoniyatlariga, mehnat bozorining holati va ehtiyojiga, kasbiy qiziqishlarning shakllanishiga, shaxsning istak va ko'nikmalariga qo'yilgan talablar hamda zamonaviy kasblarning istiqboli va mazmuni to'g'risidagi ma'lumotlarni to'plash, targ'ibot qilish chora – tadbirlaridir.

Kasbiy maslahat – kasb tanlash, kasbni yoki faoliyat turini o'zgartirishda yordamga muhtoj bo'lgan shaxsning individual – psixologik xususiyatlari, shaxsiy fazilatlari, kasbiy qiziqishlari, moyilligi, sog'ligi va mehnat bozori ehtiyojlarini o'rganish asosida psixolog – maslahatchi bilan ilmiy tashkil etilgan o'zaro muloqot tizimidan iborat. Kasbiy tanlov va saralash – kasbiy faoliyatning alohida, turlariga yaroqlilik darajasini aniqlashga yo'naltirilgan shaxsning psixofiziologik xususiyatlari(tanlash) yoki aniq bir kasbga bo'lgan psixofiziologik me'yoriy talablar (saralash) asosida shaxsni har tomonlama o'rganish tizimidir.

Kasbiy moslashish – ishlab chiqarishda kasbiy faoliyatning ijtimoiy- psixologik va tashkiliy-texnik sharoitlariga shaxsni moslashtirishga, uni muvaffaqiyatli ravishda kasbni egallashi uchun shart sharoitlarni yaratishga yo'naltirilgan choralarning majmuaviy tizimidir.

Professiografiya (axborot, tashxis, korrektsiyalovchi, shakllantiruvchi kasbiy tashxis (shaxsni o'rganishning psixologik, psixofiziologik, tibbiyo va boshqa usullarining majmui) kasbga yo'naltirishning axborot uslubiy ketma-ketligining asosi hisoblanadi. Kasb-hunarga yo'naltirish – umuminsoniy madaniyatni shakllantirish jarayonining tarkibiy qismlaridan biri sifatida yosh avlodni kasbiy tiklanishi, tabiat in'om etgan (tug'ma) qobiliyatlarini rivojlantirishda ko'maklashish, insonga kasbiy o'zligini anglashiga yordam beruvchi maxsus chora – tadbirlar majmuasi bo'lib, uning imkoniyat va ehtiyojlarini hisobga olgan holda, bandlik va maqbul ta'lim turini

tanlashishlarida, turli xil malakali kasb mutaxassislariga bo'lgan ehtiyojlarda jamiyatning g'amxo'rliqi sifatida namoyon bo'ladi.

Kreativlar muayyan masala yuzasidan har tomonlama fikrlash, bir nuqtaga turli rakursdan qaray olish qobiliyatiga egadirlar. Shaxsning kreativligi uning tafakkurida, muloqotida, his-tuyg'ularida, muayyan faoliyat turlarida namoyon bo'ladi. Kreativlik iqtidorning muhim omili sifatida ham aks etadi. Qolaversa, kreativlik zehni o'tkirlikni belgilab beradi.

Allaqachon dunyo miqyosida taraqqiyotni harakatga keltiruvchi kuch sifatida kreativlik e'tirof etiladi. Atrofga boqsangiz, har tomonda inson ijodkorligining beqiyos va hayratlanarli namunalariga duch kelasiz: robotga aylangan kasblar, virtual reallik, ko'k atirgul, tuproqsiz hosil olish... Bularning bari insonning tafakkuri mahsuli va insonning noodatiy fikrlashi, o'tkir zehni, hech kim o'ylamagan orginal g'oyasi asosida, bir so'z bilan aytganda «kreativliligi» natijasida yuzaga kelgan desak xatô bo'lmaydi.

Bugunda, yetakchi xorijiy mamlakatlarning ta'limida kreativ fikrlashni o'quvchi yoshlar egallashi natijasida, ularda dolzarb muammolarni yechish uchun yangi texnologiyalardan foydalanib, hali yaratilmagan sektorlarda ishlash, shu qatorda mashina bajara olmaydigan ishlarni bajarish va global muammolarni yechish qobiliyatlari rivojlanishga erishayotgani ayni haqiqat.

Tog'ri bir necha yil avval o'quv mashg'ulotlarida yetishmayotgan omil – kreativlik desak yanglishmagan bo'lamiz va ta'lim tizimining dolzarbmualmmolaridan biri ham shunda edi. Ammo so'nggi yillarda tizimida o'quvchi va talabalarda kreativlik sifatlarini shakllantirish masalasiga alohida, e'tibor qaratilmoqda.

Yurtimiz ta'lim tizimida kreativlilik-noodatiy dars o'tish uslubi, tadbirlarni o'zgacha tashkil qilish, talabani o'ziga ma'qul kiyinishi kabi dastalabki ko'rinishlarda namoyon bo'lgan bo'lsa, bugunda u aks etmagan jihat yo'q desak, adashmaymiz. Hatto har bir detallgacha «neobichniy» ligiga e'tibor beriladi. Bu bejiz emas, axir Yangi O'zbekiston yoshlari albatta kreativ fikrlaydigan bo'lishlari kerakda!

Mutaxassislar interfaollik va kreativ fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali bo'lgan yo'l va metodlarni keltirib o'tadi. Unga ko'ra:

- Veb-saytlar bilan ishlash;
- Vizuallashtirish; Bu degani, maqsadning tasavvurdagi obrazini yaratish. Nimaga erishishni istashingizni, buni qanday amalga oshirishni tasavvur qila olish barcha nuqtai nazarlarni inobatga olish;
- muhim g'oyalarni turli vaziyatlarda va o'rinli qo'llash (g'oyani boshqa sharoitga ko'chirish
- transformatsiya);
- ramziylashtirish kabi yo'llar; – «Aqliy hujum»; – «Keys-stadi» kabi metodlarni qo'llash orqali kreativ fikrlashni rivojlantirish mumkin.

Kasb-hunarga yo'naltirish ishining bosh maqsadi o'ziga xos usullar yordamida mutaxassisning mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini kuchaytirish va aholining samarali bandligini oshirishga erishishdan iborat. Kasb-hunarga yo'naltirishning asosiy maqsadi – yosh avlodni ongli va mustaqil ravishda kelgusi ta'lim yo'nalishini (akademik litsey yoki kasb – hunar kolleji) tanlashiga yoki shaxsning psixofiziologik xususiyatlari, qiziqishi, qobiliyati, moyilliklari va jamiyatning kadrlarga bo'lgan ehtiyojidan kelib chiqqan holda mehnat qilish sohasini tanlashga tayyorlashdan iborat.

Kasb-hunarga yo'naltirishga quyidagi ikki asosiy vazifani hal qilishga qaratilgan:

- mehnat imkoniyatlarini oqilona taqsimlash va foydalanish hisobiga mamlakatning iqtisodiy salohiyatini mustahkamlash;
- shaxsni ijtimoiy va iqtisodiy himoyalash, chunki o'z qiziqishlari, moyillik va imkoniyatlariga mos kelgan kasbni tanlagan inson ham kasbiy, ham moddiy jihatdan tezroq uni o'zlashtiradi va sezilarli natijalarga erishadi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, jahon tajribasida, shaxsda kreativ fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishda ko'rsatmali metod va usullardan foydalaniladi. Bu o'rinda savollardan foydalanish faqat qisqa muddatda yordam berishi mumkin, biroq, insonda interfaollik va kirishimlilikni rivojlantirmaydi. Kasb-

hunarga yo'naltirish ishining pirovard natijasi ijtimoiy- iqtisodiy omil bo'lib, shaxsga ham, davlatga ham real foyda keltiradi. Shu sababli, ta'lim tizimida yo'l harakati qoidalarini o'rgatish, ayniqsa kasb-hunar maktablari va kollejlarda, kelajak haydovchilari va mutaxassislari uchun asosiy yo'nalishlardan biriga aylandi. Professional ta'lim muassasalarida yoshlarning kasbiy tayyorgarligini shakllantirishda, kasb-hunarga yo'naltiruvchi tadbirlarning o'tkazilishida metodik va amaliy yordam beradi, qilingan ishlar natijalarini tahlil qiladiva umumlashtiradi. O'z hududi doirasida mutaxassislarga bo'lgan ehtiyojni Mehnat vazirligining bo'linmasi orqali oladi, o'rganadi va zarur bo'lgan kasb-hunarlar haqida maktablardagi kasb-hunarga yo'naltiruvchi mutaxassislar bilan maxsus kechalar, suhbat va ko'rik-tanlovlar, turli musobaqalar uyushtirishda yordam ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi, Toshkent. "O'zbekiston" nashriyoti, 2021
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrdagi "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" 1059-son qarori
3. M.To'xliyev, A.Tilavov. Tarbiya kitobi. "Yurist - media markazi". 2017
4. B.X.Xodjayev. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik -I.: "Standart" nashriyoti, 2017.
5. F.R.Madraximova. Mediasavodxonlikni rivojlantirish asoslari / (monografiya). T.: Ilm-ziyo zakoyat, 2022.